

FORMAREA CUVINTELOR

PREFIXE, PREFIXOIDE ȘI ELEMENTE DE COMPUNERE

Mirela Boncea

Una din problemele controversate în domeniul derivării cu prefixe și rămasă, în multe privințe, nerezolvată o reprezintă statutul prefixelor în raport cu prefixoidele sau pseudoprefixele și cu elementele de compunere. Ca atare, vom încerca să dăm o descriere cât mai extinsă a punctelor de vedere din lingvistica românească și, parțial, datorită dificultăților de informare, a celor din lingvistica italiană.

Termenul *prefixoid* îi aparține lui Bruno Migliorini care, în articolul *Il tipo radiodiffusione nell'italiano contemporaneo* publicat întâi în „Archivio glottologico italiano” XXVII, 1935, apoi în *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938, consideră că în derivarea cu prefixe trebuie să se vorbească de două tipuri de formanți: *prefixe* și *prefixoide*.

În lingvistica românească termenul a fost introdus de Iorgu Iordan, în LRA², prin el înțelegându-se acele elemente formative „provenite din alte cuvinte decât prepozițiile și adverbele” (LRA²: 192). El constată din capul locului că „O delimitare precisă între unele și altele nu-i posibilă decât în mod cu totul aproximativ” (*Ibid.*), considerând totodată că termenul mai potrivit ar fi *pseudoprefix*. Totuși Iorgu Iordan propune câteva criterii de delimitare:

- Pseudoprefixele sau prefixoidele „apar la un număr relativ mare de cuvinte și prin aceasta formațiile respective diferă de compunerile adevărate care sunt oarecum unice” (LRA²: 193).

- Ele pot sta și înaintea, și în urma cuvântului cu care se combină: *filogerman/germanofil, fonogram/gramofon* etc.

- Compusele propriu-zise prezintă ca elemente de legătură și prepoziții (*fărădelege, undelemn* etc.), în vreme ce formațiile prefixate nu prezintă acest aspect.

- În ce privește sensul, prefixoidele manifestă o oarecare sovăire, datorită faptului că ele nu-și păstrează întotdeauna sensul exact. Se dă ca exemplu prefixoidul **auto-** al cărui înțeles se schimbă datorită „ambianței lingvistice”, în formații ca *autoblindat, autocar, autostradă*, față de cele care au sensul original „(prin) el însuși”: *autocritică, autodidact* etc.

- Productivitatea scăzută a prefixoidelor în raport cu cea a prefixelor. În esență, prefixoidele nu realizează serii derivate deschise, întrucât ele sunt limitate la noțiunea cuprinsă în termenul inițial. Pe de altă parte, contribuie la această productivitate scăzută și originea lor greco-latină, care exercită o anumită presiune când e vorba de a se crea termeni noi „în sensul că, — spune Iorgu Iordan — pentru crearea unui cuvânt menit să denumească o invenție nouă se face apel direct tot la greacă și latină, chiar atunci când pseudoprefixul sau tema, eventual amândouă, există deja în alte compuse, anterioare. Prin aceasta pseudoprefixe se deosebesc esențial de prefixele propriu-zise, care sunt adesea și ele de origine antică, împrumutate relativ recent (de pe la Renaștere încoace) din grecește și, mai ales, din latinește, dar s-au adaptat la sistemul limbilor împrumutătoare, devenind productive și comportându-se întocmai ca elementele vechi” (LRA²: 218).

În ultimă instanță, deși „numărul pseudoprefixelor este enorm”, se poate constata că unele din ele se comportă ca și prefixele, lucru ușor de sesizat în ce le privește pe *arhi-, bi-, multi-, neo-, omni-, pluri-, poli-, semi-* etc. „Ele ar trebui considerate ca pure prefixe, — conchide Iorgu Iordan — căci așa

le tratează limba, și dacă totuși sunt puse printre pseudoprefixe, aceasta din cauza originii lor: sunt cuvinte „materiale”, adică propriu-zise (exprimă noțiuni (...))” (LRA²: 216).

Al. Graur nu împărtășește punctul de vedere al lui Iorgu Iordan, respingând introducerea în domeniul formării cuvintelor a termenilor pseudoprefix sau prefixoid: „(...) e clar – spune el – că teoria e greșită, deoarece *aero-*, *micro-*, își păstrează sensul lexical, ba chiar unele se pot întrebuița și singure (*tracțiune auto*, *hipo*; *studenții au plecat la micro...*)” (GRAUR 1957: 17-18).

Cu toate acestea, termenii s-au impus, ba mai mult, au apărut și perechile lor, *pseudosuffix* și *suffixoid*.

În ce privește posibilitatea unor prefixoide de a apărea și la sfârșitul formațiilor, Florica Dimitrescu, în *Notes sur les suffixoides dans le roumain littéraire actuel*, RRL XIV, 1969, nr. 1, p.3-6, consideră că ele pot fi numite *prefixoide mobile*. „Dans ce situation – spune ea – nous considérons que nous avons affaire à des prefixoïdes *mobiles*, car ayant à la base des mots indépendants, ils ont la possibilité de détenir une place ou une autre par rapport au segment principal auquel ils se rattachent” (p.3-4).

Este discutată și situația în care prefixoidele și sufixoidele se pot combina formând cuvinte noi: *radiodrom*, *radiofon*, *fotogramă*, *aeroduct* etc. Ea precizează că asemenea combinații reprezintă o tendință a limbilor culte actuale. În același timp consideră că termenul *recomposition* propus de A. Martinet și H. Mitterand este impropriu „car il peut donner l’impression d’une double composition, ce qui n’est pas le cas” (p. 5).

O poziție asemănătoare întâlnim și la GIURESCU (1975: 41), care afirmă: „A notre sens, les formations constituées par juxtaposition de deux thèmes latins ou grecs, au mêmes titre que celles qui combinent – à droite ou à gauche – un monème roman

avec un thème classique se rangeraient également parmi les composés”.

Și CUNIȚĂ (1980: 192) împărtășește punctul de vedere al încadrării „radicalelor” grecești sau latinești la compunere. După ce arată că aceste radicale au pătruns în diversele limbi romanice, și nu numai, din necesitatea de a crea o terminologie adecvată noilor realități din știință și economie, ea spune că „pour former une pareille terminologie, on s’est tourné vers les radicaux grecs et latins et, surtout vers le procédé de composition synthétique propre à la langue greque”.

Problema statutului în română a prefixoidelor este discutată pe larg de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan în FC I, și de Mioara Avram în FC II.

După ce trec în revistă tipurile de elemente care pot intra în structura compuselor, între care și elemente fără existență independentă în limba română (acestea putând fi teme (**agro-**, **micro-**, **tele-** etc.), „cuvinte întregi” existente și independent în alte limbi (**cvasi-**, cf. lat *quasi* „aproximativ, aproape”, **deca-**cf. gr. *δέκα* „zece”(…) sau „termeni cu aspect de cuvânt”, (-*gramă* din *oscilogramă*, *-litic* din *paleolitic* etc.), Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan ajung la concluzia că denumirea cea mai potrivită pentru „toate elementele fără existență independentă în limba română” este *elemente de compunere*, și nu *pseudoprefixe* sau *prefixoide*(FC I, 19-20).

Aceste elemente de compunere se pot combina între ele (*psiholog*, *octopod*, *cardiologie* etc., pe care, cum am văzut, A. Martinet și H. Mitterand le numesc „recompuse”), se pot atașa unot cuvinte românești (*monostrofă*, *cvasimulțumit*, *automutila* etc., sau, mai rar, se relaționează cu abrevieri (*ozenolog*, *puricid*).

În ce privește temele, cele mai multe ocupă locul inițial. Puține dintre ele pot ocupa primul loc și ultimul loc, iar câteva,

foarte puține ocupă numai sfârșitul cuvântului compus (- (*a*)*gog*, *-ambul*, *-duct*, *-ftong*, *-mant* etc.). De subliniat că atunci când un element de tipul celor discutate se combină cu un cuvânt existent în limba română, acesta din urmă apare ca ultim membru al compusului: *hidrobicicletă*, *neopozitivist*, *pirograva* etc. Ele apar mult mai rar pe prima poziție: *bugetivor*, *pomicol* etc. (cf. FC I: 19-20).

Încercând să delimiteze elementele de compunere, adică prefixoidele sau pseudoprefixele, de prefixele propriu-zise, autoarele prezintă următoarele deosebiri pe care le consideră esențiale:

- elementele de compunere au sens lexical deplin (exprimă deci noțiuni, datorită faptului că provin din substantive, adjective, pronume, numerale, verbe), în timp ce prefixele nu au această calitate, ele provenind de cele mai multe ori din prepoziții;

- unele prefixe nu au nici măcar valoare lexicală, rolul lor fiind acela de a trece un cuvânt de la o clasă morfologică la alta, dar în asociere cu un sufix (este vorba de declinarea parasintetică);

- unele elemente de compunere pot să apară și la sfârșitul compusului, acesta păstrându-și sensul sau schimbându-și-l: *filorus/rusofil*, *grafolog/logograf*, în timp ce prefixele nu pot sta niciodată la sfârșitul cuvântului (a se vedea totuși categoria prefixelor mobile, propusă de Florica Dimitrescu, v. *supra*);

- acceptarea termenilor *pseudoprefix*, *prefixoid* ar atrage după sine și adoptarea celor de *pseudosuffix* sau *suffixoid*, ceea ce ar duce la situația „paradoxală” de a constata că există cuvinte fără rădăcină, alcătuite numai din prefixoide și sufixoide (*geolog*, *logograf* sau, într-o structură asemănătoare, *cineast*, *termofica* etc.) (FC I: 21). Dar Florica Dimitrescu afirmă că „ la soudure directe des deux racines est l'une des caractéristiques

des nouvelles formations de mots dans les langues de culture actuelles” (DIMITRESCU 1969: 5. Cf. și ȘUTEU 1969: 21-22, care discută modul de formare al lui *teleast*, cuvânt semnalat încă de Iorgu Iordan, Roum. *tele-*, *RLiR XXXI*, 1967, nr.1, 123-124, p. 250).

Un segment considerat decisiv în delimitarea elementelor de compunere de prefixe este cel semantic. Autoarele la care ne-am referit scot în evidență că aceste elemente inițiale din structura cuvintelor au sensuri foarte concrete, ele indicând:

- obiecte: *astro-* „stea”, *biblio-* „carte”, *cefalo-* „cap”, *dactilo-* „deget”, *fono-* „sunet”, *foto-* „lumină”, *geo-* „pământ”, *helio-* „soare, lumină”, *hidro-* „apă”, *hipo-* „cal”, *lito-* „piatră”, *neuro-* „nerv”, *piro-* „foc, căldură”, *-ptero* „aripă”, *seleno-* „lună”, *umbeli-* „umbrelă” etc.

- însușiri cantitative sau dimensionale: *cvadri-* „patru”, *macro-* „mare”, *micro-* „mic”, *mili-* „a mia parte”, *mini-* „foarte mic”, *miria-* „zece mii, foarte numeros”, *octo-* „opt, de opt ori”, *oligo-* „puțin”, *omni-* „tot”, *penta-* „cinci”, *pluri-* „mai mulți”, *tri-* „trei”, *tetra-* „patru” etc.

- însușiri calitative: *cloro-* „verde”, *eu-* „frumos, bun, bine”, *homeo-* „asemănător”, *izo-* sau *iso-* „egal, la fel”, *neo-* „nou”, *orto-* „drept, adevărat”, *paleo-* „vechi”, *pseudo-* „fals” etc.

Unele dintre ele, prin faptul că provin din limbi diferite, greacă sau latină, pot fi considerate sinonime: *di-* și *bi-*, *bis-* „de două ori, dublu”, *hemi-* și *semi-* „jumătate”, *mono-* și *uni-* „unul singur, unic”, *poli-* și *multi-* „mult” etc. Sinonimia se poate constitui și cu un element de compunere „autohton”: *omni-* și *atot-*.

Dincolo de caracterul concret al elementelor de compunere se mai poate constata că cele mai multe dintre ele au un singur sens. Totuși, unele sunt polisemantice: *aero-* „aer” (*aerofagie* „înghițire de aer”, *aerometru* „instrument pentru măsurarea

densității aerului”) și „avion, aviație” (*aeroclub, aerofar* „dispozitiv de semnalizare pentru avioane”, *aeromodel*); *auto-* „însuși, singur” (*automișcare, autocefal, autoconserva*) și „automobil, mașină” (*autocamion, autostradă*); *foto-* „lumină” (*fotocataliză, „cataliza produsă de lumină”, fotogen*) și „fotografie, fotografic” (*fotoaparatură, fotocopie*); *tele-* „departe, la distanță” (*telebusolă, teleghida* etc.) și „televiziune, televizor” (*televizor, telegenic* etc.) (cf. FC I: 24).

Reluând problema raportului dintre prefixe și elementele de compunere sau dintre prefixare și compunerea de tip tematic, Mioara Avram consideră că „problema delimitării derivării și a derivatelor cu prefixe de compunere și de compusele de tip tematic (cu elemente de compunere) se pune pe două planuri: a) pe plan teoretic, general, interesează distincția de principiu dintre aceste procedee, în speță poziția față de categoria elementelor de compunere care ocupă primul loc și pe care unii lingviști le numesc pseudiprefixe sau prefixoide, iar b) în câteva situații concrete este necesară delimitarea unor prefixe de segmente omonime cu statut de elemente de compunere” (FC II: 12). Este invocat același criteriu semantic-noțional, asociat cu criteriul etimologic, urmărindu-se dacă proveniența este din cuvinte autosemantice sau din instrumente gramaticale. O situație aparte au acele segmente care provin din adverbe, ele neputând fi repartizate, în bloc, la prefixe sau la elementele de compunere. Mioara Avram crede că ele pot fi incluse la prefixe doar dacă etimonul a avut și o valoare de prepoziție și citează segmente ca *apo-*, *dia-*, *infra-*, *poi-*, *post-* etc. Dintre acestea, *non-* este considerat prefix datorită echivalenței cu *ne-* (dar un principiu al echivalenței nu a fost propus de nici un cercetător). De asemenea, *intro-* și *pen-*, întrucât au avut în latină „etimoane adverbiale care funcționau și ca prefixe” (cf. FC II: 13).

Valoarea prepozițională este invocată și în cazul lui *amfi-* (*amfibiu, amfipod* etc.), considerat element de compunere, deși

în greacă etimonul avea valoare dublă, de adverb și de prepoziție. Calitatea de element de compunere s-a decis pe baza faptului că „în cuvintele analizabile semantic în română nu se identifică valori prepoziționale”. La fel se procedează cu *avan-* (*avangardă*, *avanpost*, *avanscenă* etc.), în ciuda aceleiași duble valori a etimonului francez. Aici se mai invocă și „atrakția” exercitată de antonimul *arier-* (*ariergardă*), al cărui etimon este exclusiv adverb (*Ibid.*). În ce ne privește, „atrakția” mai puternică, cel puțin în română, este inversă, dinspre *avan-* spre *arier-* datorită numărului mai mare de derivate în care apare *avan-*. Ca atare ni se pare mult mai judicios a-l încadra și pe *arier-* printre prefixe.

În situațiile în care etimonul are mai multe valori s-a optat pentru încadrarea la prefixe a acelor formanți la care s-a constatat existența unor valori lipsite de autonomie semantică, adică valoarea de prepoziție sau cea de prefix (a se vedea situațiile discutate mai înainte, dar și cea a lui *para-*, la baza căruia stă atât un cuvânt grecesc cu dublă valoare, de adverb și de prepoziție, cât și un verb francez; la fel situația lui *arhi-*, considerat prefix, în ciuda provenienței dintr-o rădăcină verbală (motiv pentru care IORDAN, LRA²: 219, FISCHER : 297 și DIMITRESCU 1963 : 78 îl consideră prefixoid), în baza asemănărilor cu celelalte prefixe superlative, precum *extra-*, *hiper-*, *supra-* etc., existența segmentului final *-arh*, considerat element de compunere (FC I: 20, 133, 187, 243), neinfluențând decizia amintită pe motiv că între *arhi-* și *-arh* intervin deosebiri de ordin semantic: *arhi-* are valori ce țin de exprimarea superlativului, iar *-arh* are sensul concret de „șef, conducător”, deci de tip autosemantic. O situație asemănătoare se întâlnește și la *me(z)-* (*mezalianță*), încadrat în FC I: 131 la elementele de compunere, dar interpretat în FC II: 14, 150-151 ca prefix în baza faptului că etimonul său a avut și funcțiunea de prefix, pe lângă cea adverbială, preponderentă).

Principiul semantic se mai aplică și în situațiile de omonimie între un prefix și unul sau mai multe elemente de compunere. Este cazul formanților *dia-*, *dis-* (cu varianta *di-*), *ecto-*, *hipo-*, *mez-* și *sin-*. Delimitarea se face pe baza sensurilor, care sunt total diferite. O situație mai aparte o constituie *dis-*. Analiza semantică a dus la încadrarea lui *dis-* negativ la prefixe, și a lui *dis-* „greu, dificil, anormal” la elemente de compunere (cf. FC II : 14).

În cazuri speciale s-a recurs la principiul *semantico-sintactic*, spre a se delimita prefixele de unele cuvinte „care nu formează o unitate lexicală cu cuvântul de bază” (FC II : 15).

Este vorba de morfemul *do* întâlnit în graiurile bănățene atât cu valoare de prefix, cât și cu valoare de adverb, sensurile fiind asemănătoare: „de tot, chiar”. Se pare că unicul criteriu de delimitare este ortografia: scrierea separată, *do avea*, indică statutul de adverb al lui *do*, iar scrierea împreună, *doavea*, arată o construcție prefixată (cf. FC II : 15-16). Nici limba literară nu e scutită de astfel de construcții cu dublă interpretare, mai ales în cazul formanților *anti-*, *extra-*, *inter-*, *pro-*, *supra-*, *trans-*. Astfel, în construcții ca *anti-X*, *pro-X* etc., nu e clar dacă avem a face cu derivate prefixale sau cu compuse cu prepoziție. În ce ne privește, considerăm că scrierea cu cratimă nu trebuie să ambiguizeze structurile de acest tip care, și în viziunea DOOM², sunt construite cu prefix.

Limitele criteriilor mai sus menționate au fost sesizate de Finuța Hasan, *Cu privire la delimitarea de prefixe a elementelor de compunere*, LR XXIII, 1974, nr.3, p.193-196, care susține că „aplicarea criteriului semantico-noțional nu justifică despărțirea unităților fără existență independentă care au originea în adverbe și continuă să prezinte conținut semantic caracteristic acestei părți de vorbire de cele care au fost inițial prepoziții și totodată nu permite diferențierea unităților provenite din adverbe și care

continuă să aparțină semantic acestei categorii în elemente de compunere și prefixe”. (p. 195-196). Autoarea se pronunță pentru încadrarea unor formanți ca *amfi-*, *arier-*, *avan-*, *dico-* (*dih-*), *palin-* (*palim-*) și *tele-* „departe, (de) la distanță” între prefixe. La această listă ea îl adaugă și pe *cvasi-*, provenit dintr-o conjuncție, care, ca și prepozițiile, nu au sens deplin. În paranteză fie spus, încă Ed. Bourciez, *Elements de linguistique romane*, p. 198-199, arătase că multe dintre prefixele limbii latine care s-au transmis limbilor romanice sau au fost împrumutate ulterior erau la origine adverbe. Este cazul lui *inde*, adverb la origine, devenit în latina târzie prefix. Într-o situație asemănătoare a fost *prae-*, adverb, iar apoi prepoziție, pentru a deveni mai târziu unul dintre prefixele cele mai productive în latină. Le mai putem adăuga pe *pro* și pe *extra* (devenit în română *stră-*).

Reluând problema delimitării dintre prefixe și prefixoide, Sergiu Drincu, *O problemă controversată: prefixe, prefixoide sau elemente de compunere*, LL, 1981, nr. 1, p. 11-17, consideră că e necesar a se pune un accent mai mare pe *criteriul funcțional*. Din această perspectivă se poate observa, cum s-a și susținut de altfel, că rezultatul compunerii reprezintă o formațiune complet diferită semantic în raport cu morfemele intrate în combinație, în timp ce la derivarea cu prefixe se obțin *variații semantice* ale cuvântului de bază. În cazul compunerii există formula $A + B > C$, în care $C \neq A$ și $C \neq B$. La derivarea cu prefixe formula este complet diferită: $A + B + C + D = B$ (A), C (A), D (A), în care A este o constantă *lexico-semantică* în raport cu B, C, D. „Rezultă de aici – afirmă Sergiu Drincu – că elementele specifice ale derivării și compunerii sunt strâns legate de calitatea de *constantă lexico-semantică* a prefixului, în raport cu un număr de variabile, pe de o parte, și de *rezultanta semantică* a combinațiilor respective, pe de altă parte: sens nou

și diferit de al fiecărui element în parte, la compunere, variație semantică a termenului de bază la derivare. Între aceste două extreme există o serie întreagă de situații intermediare, de regulă fenomene sintactice necristalizate, care se încadrează, într-o anumită fază de dezvoltare a limbii, la compunere (și pot rămâne definitiv cu statut de compuse) sau se pot constitui, într-o fază ulterioară, în serii lexicale, trecând în categoria faptelor de derivare” (DRINCUI 1999 : 97). În studiul citat se pune sub semnul întrebării eficiența criteriului etimologic, întrucât pentru limba împrumutătoare el este lipsit de valoare funcțională. De asemenea, autorul atrage atenția că și criteriul semantic-noțional trebuie folosit cu mai multă prudență.

Sergiu Drincui ajunge la concluziile de mai sus pe baza datelor din articolul Finuței Hasan, *Formanți cu statut dublu*, SCL, XXIV, 1973, nr.5, p. 557-563, în care autoarea dovedește, urmărind istoria formanților *-oid(ă)*; *-(i)fic*, *-(i)col*, că acestea își pierd sensul concret original în favoarea unuia abstract, specific sufixelor. „Ajungem la concluzia – spune ea – că *encefaloid*, *petaloid*, *romboid* etc. sunt *compuse* care conțin termenul *-oid(ă)*; *-oid(ă)* este, prin urmare, un formant cu statut dublu” (p. 562). La fel în cazul lui *-(i)fic*: „În limbile moderne se întâlnesc unele adjective în care *-(i)fic* își păstrează sensul lexical de „a face”: *calorific*, *frigorific*, *sudorific* etc. și altele în care *-(i)fic* nu mai are acest înțeles, de exemplu: *specific*, *științific* etc.” (*Ibid.* 563).

Cazul lui *-(i)col* este și mai ilustrativ, întrucât schimbarea de statut apare în ocurențele diferite ale aceluiași cuvânt. „Astfel – precizează autoarea – *pomicol*, *viticol* în îmbinările *centru pomicol* „centru de cultivare a pomilor”, *zonă viticolă* „zonă în care se cultivă vița-de-vie” etc. conțin elementul de compunere *-(i)col*, pe când în îmbinările *bogăție pomicolă* „bogăție de pomi”, *fond pomicol* „fond de pomi”, *producție viticolă* „producția viței-de-vie” etc. conțin sufixul *-(i)col*.

În ce ne privește, optăm pentru criteriul funcțional susținut, la noi, cu consecvență de I. Coteanu care consideră că „această distincție [între prefixe și prefixoide sau elemente de compunere] este lipsită de importanță pentru limba română, pe de o parte pentru că elementele prefixale la care ne referim nu au fost împrumutate decât în cazuri cu totul excepționale *direct* din grecește, pe de altă parte pentru că, din punctul de vedere al vorbitorilor, inclusiv al celor care știu originea lor, interesează numai sensul acestor pseudoprefixe”. [...] Ca atare, „despărțirea prefixoidelor de prefixe se poate menține, cu observația făcută de la început, că, pentru limba română contemporană, ea nu are consecințe funcționale. (COTEANU/BIDU-VRĂNCEANU 1975 : 203).

Problemele discutate în această secțiune au stat și în atenția lingviștilor italieni. Întrucât opiniile nu diferă în mod esențial, le vom expune foarte succint.

Principala chestiune pe care trebuie să o relevăm este denumirea acestor formațiuni: *composizione allogena*, de unde se constată că formațiile de acest fel sunt considerate compuse. „Gli elementi greco-latini, - spune Dardano – che sono alla base dei composti colti non hanno autonomia lessicale: cioè non sono parole (cfr. per es. gli elementi che compongono *democrazia*, *termostato*, *grafologia*) (DARDANO : 114). Pe același plan se pot situa și prefixele atâta timp cât schema construcției este productivă: „I prefissi *contro-* e *anti-* si pongono sullo stesso piano perché i prefissati *controcorrente* e *antifascismo* sono generati dalle frasi di base: „ S è contro il fascismo”. Così *termometro* e *misuratore della temperatura* si equivalgono perché entrambi provengono dalla frase di base *S misura la temperatura*” (*Ibid.*).

În morfologia lexicală se vorbește însă de *semiparole*: „Le SEMIPAROLE (chiamate anche AFFISSOIDI) sono FORME

LEGATE non-native d'origine greca o latina. Le semiparole non sembrano avere categoria sintattica (anche se la loro semantica assomiglia quella dei nomi) ed hanno la peculiarità di formare parole complesse combinandosi con, praticamente, tutto". (GUEVARA 2004³ : 8 Preluare de pe Internet). Astfel, *antropo* poate forma structura semiparola + semiparola în *antropologia*, semiparola + parola complexă în *antroposociologia*, semiparola + affisso în *antropico*, iar *fono*, pe lângă structurile amintite poate forma construcția semiparola + parola simplă în *fonofilm*.

Aceste *semiparole* apar în forme aproape identice în multe formând astfel un vocabular „cult” internațional, întrebuințat mai ales în știință și tehnologie. Chiar în lingvistică întâlnim termeni cu atare formanți: *morfo* + *logia*, *pre* + *fisso*, *su* + *fisso* etc. „La loro particolarità principale – subliniază lingvistul italian – è che (...) le semiparole si combinano con forme sia libere sia legate. Da questo punto di vista, non le possiamo considerare semplicemente degli affissi, ma piuttosto *quasi-parole* (o affissoidi). Possiamo dire che le semiparole si collocano a metà fra le parole e gli affissi, e possiedono caratteristiche d'entrambi i poli di paragone:

PAROLA	SEMIPAROLA	AFFISSO
f. libera	f. legata	f. legata
sign. lessicale	sign. lessicale	sign. grammaticale

(GUEVARA 2004³ : 9 Preluare de pe Internet)

Făcând o sinteză a criteriilor pe care le-au propus și aplicat diferiți lingviști în problema care ne interesează, Mioara Avram le enumeră pe următoarele: „1) existența sau inexistența paralelă a unor cuvinte (vezi la FLEICHER, W 106 deosebirea dintre germ. *mono-*, *neo-*, *poly-* prefixe și *kosmo-* element de compunere, cf. *Kosmos*); 2) productivitatea [cu trimitere la același lingvist]; 3) existența sau inexistența unor trăsături

comune cu prefixe propriu-zise [cu referire tot la FLEICHER, W. 105 care le consideră pe *über-*, *unter-*, *aus-*]; 4) posibilitățile de combinare: a) (și) cu afixe sau numai cu rădăcini (SPENCER, F.P. 324-333: fr. *auto-*, *neo-*, *poly-*, sunt prefixe pentru că nu se combină decât cu rădăcini, spre deosebire de *ethno-*, *hydro-*, *morpho-*, *nécro-*, *thérmo-* care se combină și cu afixe: cf. *ethnique*, *hydrate*, *morphème* etc.); b) cu teme existente independent sau nu (MARCHAND, E. W. 11, 87: engl. *hyper-* e prefix în *hypersensitive*, dar nu și în *hypertrophy*” (FC II : 13).

Bibliografie:

ALINEI, 1974, Mario Alinei, *La struttura del lessico*, Bologna, Il Mulino.

COTEANU/BIDU-VRĂNCEANU, 1975, I. Coteanu, A. Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II: *Vocabularul*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

CUNIȚĂ, 1980, Alexandra Cuniță, *La formation des mots. La derivation lexicale en français contemporain*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

DIACONESCU, 1962, Paula Diaconescu, *Pe marginea unor lucrări despre morfem*, SCL 1967, nr. 4, p. 519–544 (Articol reluat în ELS, p. 90–112).

DIACONESCU, 1985, Paula Diaconescu, *Aspecte ale declinării cu articol definit în limba română*, SCL 1965, nr. 1, pp. 149–162.

DRĂGANU, 1998, Nicolae Drăganu, *Compunerea cuvintelor în limba română*. Traducere din limba maghiară de Maria Kiraly și Gabriela Ekes-Grünn, Timișoara, Editura Amphora (Titlul original *A román szóösszetétel*, Bistrița, 1906).

DRINCU, 1973, Sergiu Drincu, *Probleme teoretice ale derivării cu prefixe în limba română*, în vol. *Studii de limbă și stil*, Timișoara, Editura Facla, 1973, p. 151–159.

DRINCU, 1981, Sergiu Drincu, *O problemă controversată: prefixe, prefixoide sau elemente de compunere*, LL, 1981, nr. 1, p. 11-17.

DRINCU, 1998, Sergiu Drincu, *Derivarea cu prefixe. De la latină la română*, Timișoara, Editura Amphora.

FC I, II Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol.I: *Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, vol. II: *Prefixele*, București, Editura Academiei 1970-1978.

GIURESCU, 1965, Anca Giurescu, *Contributi al modo di definire i sostantivi comparti della lingua italiana*, RRL, 1965, m. H., pp. 395-430.

DE MAURO, 1970, T. de Mauro, *Introduzione alla semantica*, Bari, Edizioni Laterza.

DE MAURO/MANCINI, 2000, T. de Mauro, Marco Mancini, *Dizionario Etimologico*, Collana *I Grandi Dizionari*, Milano, Garzanti Linguistica.

DE MAURO, 2005, Tullio de Mauro, *La fabbrica delle parole, Il lessico e problemi di lessicologia*, Torino, UTET Libreria.

MIGLIORINI, 1935, Bruno Migliorini, *Il tipo radiodiffusine nell'italiano contemporaneo*, "Archivio Glottologico Italiano" (1935, republicat în vol. *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938).

REINHEIMER-RÎPEANU, 1974, Sanda Reinheimer-Rîpeanu, *Les dérivés parasynthétiques dans les langues romanes. Roumaine, Italien, Française, Espagnol*, The Hague-Paris, Mouton.

SCALISE, 1994, Sergio Scalise, *Le strutture del linguaggio. Morfologia*. Bologna, Il Mulino.

ZINGARELLI N., 2004, Nicola Zingarelli, *Vocabolario della Lingua Italiana*, Bologna, Zanichelli.

Prefissi, prefissoidi ed elementi di composizione

Riassunto

Il nostro lavoro intitolato *Prefissi, prefissoidi, elementi di composizione* presenta un argomento abbastanza controverso nel campo della derivazione con prefissi, cioè lo statuto dei *prefissi* rispetto ai *prefissoidi* oppure *pseudoprefissoidi* gli *elementi di composizione*.

Il termine *prefissoide* fu introdotto nella letteratura di specialità da Bruno Migliorini, che nel suo articolo *Il tipo radiodiffusione nell'italiano contemporaneo*, pubblicato prima nel „Archivio glottologico italiano” XXXVII, 1935 e poi nella *Lingua contemporanea*, Firenze, 1938 considera necessario fare un distinzione fra i due termini, *prefissi* e *prefissoidi*.

In romeno fu Iorgu Iordan che aveva introdotto e definito poi in LRA² questi termini: „sono elementi provenienti da parole diverse dalle preposizioni o dagli avverbi”. Il linguista considera che una delimitazione precisa fra le due questioni non sia possibile.

Abbiamo fatto una presentazione in parallelo, in romeno e in italiano, delle problematiche di questo argomento, abbiamo illustrato le somiglianze e le differenze che caratterizzano le due lingue romanze.